

טומאות הנלמדות משרץ [כ ע"א "תני תנא"- "וסימנך נזייתא"]

נשנתה ברייתא לפני רב ששת המסכמת ארבע הלכות בדיני טהרה שנלמדים משרץ. הלכות אלו נשזרו בתוך הסוגייה של רבי חנינא סגן הכהנים, והגמרא מתאימה את הברייתא לדעות רבי עקיבא או רבי יהודה שנשנו בדרך יח ע"א. הבסיס שעליו דנה הברייתא הינה פירוש הפסוק העוסק בשרץ אב הטומאה הנופל לתוך כלי "וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם (מהשרצים) אֵל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבְּרוּ. מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיֵּם יִטְמָא, וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלֵי יִטְמָא" (ויקרא יא, לג-לד).

ברייתא

תני תנא קמיה דרב ששת:

דין	מקור הדין
1 שָׂרָץ מְטֵמָא אֶת הַמִּשְׁקִין	[יח ע"ב] "וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֵל תּוֹכוֹ... וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלֵי יִטְמָא". מהתורה כלי שנטמא משרץ מטמא משקים שבתוכו, ק"ו ששרץ עצמו יטמא משקים.
2 וּמִשְׁקִין מְטֵמָאִין אֶת הַכְּלֵי	[יח ע"א ברייתא] סָפַק מִשְׁקִין לִיִּטְמָא... רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: לִפְלַל טְמָא. לרבי יהודה (כהעמדת רבינא) משקים מטמאים מדאו' כלים (ואוכל), ככתוב "וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלֵי יִטְמָא" (השרץ שנמצא באוויר כלי החרס מטמא את המשקים שבכלי והם מטמאים את כלי החרס).
3 וְכֵלֵי מְטֵמָא אֶת הָאוֹכְלִין	[יח ע"א] בּוֹ בְּיּוֹם דְּרִישׁ רְבִי עֲקִיבָא "וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם וְגו' [אֵל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא] אֵינּוּ אוֹמֵר טְמָא (הוא עצמו) אֶלָּא "יִטְמָא" – יִטְמָא אַחֲרֵיהֶם. לפי הפסוק כלי חרס טמא (השרץ) טמא משקים והמשקים את הכלי. דין 2) ואוכל שהיה בתוכו נטמא מחמת הכלי.
4 וְהָאוֹכְלִין מְטֵמָאִין אֶת הַמִּשְׁקִין	[יח ע"ב] "מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיֵּם יִטְמָא... הָא מָה אָנִי מְקַיִים "יִטְמָא"? [האוכל] לְטֵמָא אֶת הַמִּשְׁקִין שֶׁהֵן עֲלוּלִין לְקַבֵּל טוּמְאָה.

וְלַמְדָּנוּ שֶׁלֹּשׁ טוּמְאוֹת בְּשָׂרָץ (מפסוק שעוסק בשרץ שנפל לכלי נלמדו מספר הלכות: 1. השרץ אב הטומאה מטמא את המשקה. 2. המשקה ראשון לטומאה מטמא את הכלי. 3. הכלי שני לטומאה מטמא את האוכל. 4. האוכל מטמא את המשקה).

❓ כיצד בברייתא נאמר שנלמדו מהשרץ "שֶׁלֹּשׁ טוּמְאוֹת", והרי נלמדו ארבעה דינים? (כך גם נלמד שישנם 3 טומאות: אב הטומאה, ראשון ושני. אין בחולין שלישי עושה רביעי)

✅ הסר את הדין הראשון של המשקים מהברייתא (2), וכוונת הפסוק ללמד על: שרץ אב הטומאה שטימא את הכלי עצמו (1), הכלי ראשון טימא את האוכל (3) והאוכל שני מטמא את המשקים (4).

התנא של הברייתא סובר כדעת רבי עקיבא, שבחולין שני עושה שלישי (אוכל שני מטמא משקה להיות שלישי. דין 4). כדבריו "בו ביום דרש רבי עקיבא "וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם" – "יִטְמָא" – יִטְמָא אַחֲרֵיהֶם, לִיָּמַד עַל כֵּן שְׁנֵי שְׁעוֹשֵׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין" (התנא יכל במידה שווה לפרש גם את הפסוק שהשרץ מטמא כלי, שטמא משקה, שטמא אוכל. אך הוא בחר לפרש שהכלי מטמא אוכל שטמא משקה).

❓ אדרבא, הסר את הדין השני של המשקים מהברייתא (4), וכוונת הפסוק ללמד על: שרץ אב הטומאה שטימא משקים שבכלי (1), המשקה ראשון טימא את הכלי (2) והכלי שני מטמא את האוכל (3).

התנא של הברייתא סובר כדעת רבי יהודה (כהעמדת רבינא) שמשקה מטמא כלי מדאו'.

✅ לא נמצא תנא שסובר שמשקה מטמא כלי מדאו', מלבד רבי יהודה ואף הוא חזר בו מדעתו (כמוכח בהסבר רב יהודה בשם שמואל את דעת רבי יהודה בברייתא שדחו את דעת רבינא. יז ע"ב), לכן לא ייתכן להסביר כך את הברייתא כיוון שלא ניתן להעמיד אותה כשיטת אף תנא!

כדי לזכור כיצד להסביר כראוי את הברייתא (כתירוץ הראשון) נשתמש בסימן "נְזִייתָא" (גיגית שיכר). דרך מכיני השיכר להביא כלי גדול, לשים בו שעורים ולבסוף מים להתסיס את השעורים. כך גם כוונת הברייתא בהסבר הפסוק, הכלי נטמא משרץ אב הטומאה (1), הכלי ראשון מטמא את האוכל (3) והאוכל שני מטמא את המשקה להיות שלישי (4).